

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО НА ОБРАЗОВАТЕЛНИ, РЕЛИГИОЗНИ И ИНТЕРКУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ В ИСТОРИЯТА НА РУМЪНСКИЯ НАРОД

Дорин Опри

Университет „1 декември 1918“ – Алба Юлия, Румъния

Резюме. Един от приоритетите на съвременната ера е достъпът до различни ценности, който определя интереса към разбирането на мястото им в действителното обществено пространство. Изправени сме пред нов културен модел, зададен от средата и от още по-силно изразеното изпитание на съжителството на културите, което доскоро беше в състояние на дълбок антагонизъм. Един от големите въпроси в този контекст е как религията като основен фактор в историята на човечеството допринесе за достигането на този етап. Това проучване цели да представи най-важните приноси на румънския православен клир от XVII–XIX в., който приема да усвои модерността не само поради личната или обществена употреба на по-разнообразни модели, утвърдени при среща с хора и общества от различен културен произход, но и от гледна точка на образованието. Училищата стават не само средоточие на ценностите от историческия период, но среда, в която традиционните ценности се интегрират и се представят на света с новите формиращи ценности, основани на разнообразните очертания на идентичностите. От гледна точка на историята много румънски митрополити днес са определяни като истински предтечи на днешните интеркултурни разгръщания чрез настойчивостта си за издигането на училищата и ориентирането им към актуалните национални и европейски ценности.

Keywords: education, religion, values, interculturality, church

Взаимодействието на сферите на религията, културата и образованието определя националната идентичност. Според все повече автори признаването на ролята на християнството във формирането и развитието на европейската култура и цивилизация е естествено продължение на изначалното поставяне на ориентири за това, какво означава „Европа“: „Европа не съществува преди християнството; Древна Елада и Римският свят не са Европа; има Азиатско-Средиземноморски свят. Европа се създава, откакто се появява християнството.“ (Paleologu, 2003: 74). До голяма степен всяка от нациите, които изграждат този континент, носи християнска култура, която интегрира културните влияния на нехристиянските народи, влезли в контакт с нея.

Общоприет факт е, че много важна роля при формиране на културата на един народ имат елементите, свързани с неговата история, географското пространство, което заема, религията на мнозинството от населението, както и социалните, икономическите и политическите измерения, проявени през различни периоди (Сисоџ, 2000: 91–192). Но когато става дума за румънския народ, тези фактори стават и причина за културното многообразие, присъстващо в тази част на европейското пространство, което се явява пресечна точка на големите световни култури – западната и източната. Към всичко това ще добавим и факта, че румънският народ е единствен латиноговорещ православен народ: „Думите от латински произход от нашата религиозна терминология показват, че християнизацията на даките се извършва едновременно с романизацията им.“ (Păcurariu, 1991: 80). Установяването на румънския език е дълъг процес, при който в латинската тенденция се откриват езикови елементи, взети в резултат на миграционните нашествия на отделни народи (готи, татари, славяни и т. н.), но и поради близостта на трите румънски области до великите сили, особено в Средновековието: Османската империя, Хабсбургската (по-късно Австро-Унгарска) империя и Царистката империя. Последващото приемане на църковнославянския (среднобългарски) език за официален в организацията на църковните и кралските канцеларии става за сметка на латинския език и в отговор на римокатолическия прозелитизъм, подкрепяйки по този начин разпространението на византийската култура: „Румънският народ е напълно християнизиран при идването на славянските племена и той дори допринася за тяхната християнизация, откакто те се установяват в провинциите на Източната Римска (Византийската) империя“ (Păcurariu, 1991: 80). От друга страна, съжителството на румънците в Трансилвания с унгарското и германското население има особена роля в отношенията със Западна Европа. Всички тези влияния донасят елемент на специфичност на румънската народна култура – отражение на отношенията на кристализиралата румънска култура и големите центрове на културно-религиозен живот – Византия и Рим.

Взаимовръзката *религия–образование–култура* е от съществено значение, когато сме в състояние да оценим реално приносите на водещите представители на тези сфери – духовници, чиито творби са ориентир в дефинирането на идентичността на това пространство. Подобно на други нации, основателите на румънската култура са хора не само проактивни в религиозните дела, но те са и членове на клира. Тук се позоваваме особено на православните митрополити на трите румънски области Молдова, Влашко и Трансилвания, които доказват, че са еднакво отговорни за духовното образование и подготовка за живот във вярата както в личен план, така и в църковните общества, възглавявани от тях. Според тях в изграждането на образования християнин се крие основата за разбирането на истините на вярата и духовния живот. Историята на Румънската православна църква докъм средата на XIX в. опреде-

ля тълкуването на историята на румънския народ чрез изтъкнатите личности на митрополитите на XVII и XIX в. Приносът на тези бележити духовници е съществен за развитието на румънската култура чрез развитието на езика, подкрепата на образованието и насърчаването на изкуствата.

Един от най-големите румънски историци – Николае Йорга, в своето известно съчинение „История на румънската църква“ споменава значителната роля на румънските митрополити от звената на духовен живот до цялото културно пространство, обитавано от румънския народ. Като се приеме, че живата вяра и култура са пряко свързани: „Нищо не би могло да е по-полезно (...) от едно организирано виждане за живота, почти хилядолетно, в което епископите са дали на самия народ почти цялото учение, обдарили са нацията с литературен език, свещена литература, с изкуство за техния вкус и нужди, подкрепили са държавата, без да бъдат взети от нея, водили са народа по земните пътища, без да отвърщат поглед от небето.“ (Iorga, 1929: 4–5). Много важен за отбелязване аспект е отвореността на висшето духовенство към интеркултурността не само чрез заимстване на модели на културни пространства от съседни страни, но също така и чрез усвояване на опита на населението с различни етнически култури, сформирани на румънска територия. Към това си струва да се отбележи, че някои от тези етноси, макар и да са чужда нация, не повлияват насила местните културни модели в тяхната архаична форма, а се приспособяват към особеностите на мястото, което създава предпоставки за културни и религиозни отношения с множество народи, особено в Европа.

Понастоящем високо се оценява дейността на тези митрополити за образованието изобщо и по-специално за религиозното образование. В религиозното обучение на различните образователни нива могат да се установят много въпроси и за предназначението, и за равнището на учебното съдържание. Важното за нас в случая е, че голям брой високоерудирани епископи са канонизирани от църквата като образец за святост. Тук се позоваваме на светлите личности на Варлаам (1632–1653), Симеон Стефан (1643–1656), Антим Иверски (1708–1716), Григорий Даскалу (1823–1829, 1833–1834), Андрей Шагуна (1864–1873).

През вековете географското и политическото обособяване на Молдова и Трансилвания като отделни области естествено налагат значителни различия относно говоримия език на техните обитатели. Положението във Влахия не е същото поради простата причина, че религиозното единство довежда до приемането на езиково и по-късно на политическо единство. Принципното средство за постигане и поддържане на това единство е книгопечатането на румънски език. Румънските принцове и епископи са считани за основатели и главни меценати на писмеността, културата и образованието. От друга страна, протестантската Реформация се подкрепя от някои унгарски князе на Трансилвания, които благоприятстват развитието на образованието в областта под

тяхна юрисдикция, да не говорим, че приносят им изпреварва с повече от век превода на Библията на румънски в сравнение с останалия православен народ.

В румънските области книгопечатането започва със Служебника на печатаря йеромонах Макарий (1508), който по-късно става митрополит на Влахия. Постепенната замяна на църковнославянския език, използван в църковните и придворните канцеларии, с румънски език, особено чрез книгопечатането, може да се разглежда като културен факт от огромно значение, освен в религиозното му измерение. Разбирането на богослужебните текстове от народа надхвърля религиозната страна на въпроса и с времето става основен образователен фактор. Присъствието на печатни книги (преводи и оригинални творби) от основните три исторически румънски области доказва съществуването на културни взаимоотношения сред обитателите на тези територии.

Молдовският *митрополит Варлаам* (1585–1667) значително допринася със своите съчинения за оформянето на румънския книжовен език. Още през първата половина на XVII в. в първата печатна авторска книга на румънски език „Румънска книга с поучения“ („Казания“) (1643), както става ясно от предговора, написан от княз (войвода) Василий Лупу (1595–1661), откриваме ясен израз на идеята за румънски книжовен език. Преплитането на религия, култура и образование оформя виждането за книгата като благословение, дар пред Бога, дар за румънския език, но и за народа, който ще си послужи с нея за просвета и душеспасение, което надхвърля светската роля на книжовността.

Както беше споменато, присъствието на различни вероизповедания е преимущество за румънците в Трансилвания с това, че културният модел на пространството, доминирано от протестантските реформисти, е мултиплициран с осъществяването на първите преводи на библейски текстове на румънски език. Книгите, отпечатани от трансилванския *митрополит Симеон Стефан* в Бълград (днес Алба Юлия) – Нов завет (1648) и Псалтир (1651), стоят зад Букурещкия превод на Библията (1688), който е особено важен за развитието на румънския книжовен език, но също така и за запазването на румънското културно единство. Текстът на предговора на Новия завет показва отговорността на митрополита при превода за употребата на език, разбираем за всички румънци, който да се обогати и с въвеждането на неологизми от латински, гръцки и църковнославянски произход за думите, които нямат румънски аналог. И днес звучи актуално съпоставката на високообразования митрополит между парична и езикова единица: „Добре знаем, че думите следва да са като парите, че добри са онези пари, които вървят из всички земи, така добри са онези думи, които се разбират от всички“ (откъс от предговора към Новия завет, 1648). Обяснителните бележки на всяка страница са начало на тълковен речник на румънския език, но също така и първа стъпка към тълкуването на библейския текст. Появата на Новия завет от Бълград се осъществява със спо-

моществователството на трансилванския (калвинистки) княз Георг Ракоци I (1630–1648), който поема разходите по печата. Това издание доказва интереса към интеркултурността като отваряне към мнозинството от населението.

Ако епископите на Трансилвания имат подкрепата на князете само в точната ситуация, клирът на Молдова и Влахия е подпомаган от болшинството румънски владетели, повечето интелектуалци, подготвени в най-известните тогава училища. Грижата им да поддържат религиозното и езиково единство преодолява границите, но пък е насочена и към румънците в Трансилвания. Във Влахия мъченикът войвода Константин Брънковяну довежда в своя дворец учени от други страни, които допринасят за процъфтяването на румънската култура. Сред тях е бъдещият влашки *митрополит Антим Иверски* (1708–1716), на свой ред подкрепян от църковните величия на своето време като Герасим II, александрийския патриарх (Iorga, 2002: 167). Дейността и омилетичното творчество на митрополита мъченик Антим Иверски се съпътства с особен интерес към езиковата подготовка – историята разказва, че той владее грузински, гръцки, арабски, турски, църковнославянски и румънски език; наред с това изключителният талант на духовника в най-различни области на изкуствата (скулптура, рисуване, бродерия, калиграфия) го поставя сред бележитите румънски културни дейци в духа на епохата. Като добавим приноса му за въвеждането на румънския език в църковните тайнства и треби и замената на четенето на слова от църковния амвон с жива проповед, свързана с ежедневието на живота, неговото служение може да се определи като най-достойното предствителство на митрополит на Влахия за всички времена.

Всъщност цялата културна среда, в която се изявява митрополит Антим Иверски, благоприятства неговите инициативи „чрез широката и разнообразна културна дейност в израз на политическата концепция за култура, създадена по инициатива на войводите“, с подкрепа на властите и на „повечето румънски водещи интелектуалци от това време, (...) и мнозина гръцки интелектуалци, носители на западния дух в неговата ориенталска форма (елинизъм). (...) С културната си политика Константин Брънковяну цели, от една страна, да изгради румънски научен елит чрез новоаристотеловското образование, осъществявано в кралската академия „Свети Сава“, а, от друга страна – да въздигне повсеместно културното ниво и развитието на национално самосъзнание у румънския народ.“ (Ionescu, 1981: 149).

Друг епископ, отговорен за културата, е молдовският *митрополит Доситей* (Дософтей), известен в румънската литература по-специално със своя „Псалтир в стихове“ (1673) – първата книга с поезия на румънски език, появила се непосредствено след сходното постижение на водещия полски и славянски поет Ян Кохановски (Călinescu, 1982: 48). Много от тези стихове са вдъхновени от румънската народна поезия и, на свой ред, стават вдъхновение за румънските поети. Митрополит Доситей е първият йерарх, превел на ру-

мънски светата литургия – първата румънска богослужебна книга, отпечатана в Молдова. Същевременно изданието на „Житията на светиите“, подготвяно за период от двадесет и пет години, съществено обогатява духовното четиво на интелектуалците и на всички румънски душипастири. Литературният талант на митрополит Доситей е засвидетелстван с превода на гръцката драма Херофилий – първата литературна творба от световната драматургична класика, достъпна на румънски език. Всички тези дела говорят за усилията на митрополита да обогати речника на румънските литературни термини със заемки от гръцки и латински език, а не по-малко и за неговите виждания за стойността на културния обмен за религиозния живот.

Съществен е приносът на молдовския *митрополит Вениамин Костаки* (1768–1846) за утвърждаването на румънския език. Многобройните, написани от него съчинения, предговори към най-разнообразни произведения показват голямото съпричастие на духовника към създаването на румънски книжовен език. Той предлага обогатяването на литературния език от латинския речников фонд и от думите, запазени в старите книги и документи, но също така и от говорната реч. Забележителни са усилията за въвеждането на обучението на румънски език в откритите от митрополита училища вместо на гръцки и френски език, на които се дава предимство от управниците и аристокрацията под политическото влияние на времето.

Важна роля в развитието на румънската култура има монах Григорий – бъдещият *митрополит Григорий Даскалу*, ръководил духовно Румънската провинция Влахия (1823–1829, 1833–1834). Отношенията му с митрополит Вениамин Костаки са съсредоточени около научните проблеми по румънския превод на някои свети отци, по съставянето на учебници и редактирането на богослужебните книги.

Трансилванският *митрополит Андрей Шагуна* (1864–1873) се приема за един от най-блестящите йерарси в историята на Румънската православна църква. Той полага грижи за развитието на румънския език и литература, за окултуряването на народа и за утвърждаването на неговата национална идентичност, при положение че през 1867 г. Трансилвания преминава от хабсбургска под австроунгарска власт. Тези усилия намират израз в книгоиздаването и са принос за основаването на Трансилванската асоциация за румънска литература и култура на румънския народ, както и за появата на вестник „Румънски телеграф“ през 1853 г., който започва да се списва на кирилица, а от 1863 г. излиза на латиница. Замяната на църковнославянския език с езика на народа е естествена, ако се приеме, че цяла Европа цени употребата на националните езици. Привличането на клира и управниците за постигането на тази цел придава религиозна стойност на румънския литературен език, затова не е случайно, че изтъкнатият поет Алексей Матеевич възпява румънския език като „език на старите църковни слова“.

Образованието се е приемало от румънския клир не само като една от съществените цели на Църквата, но като условие за изпълнението на нейната учителна мисия, възложена от Исус Христос: „...идете, научете всички народи, като ги кръщавате в името на Отца и Сина и Светаго Духа, и като ги учите да пазят всичко, що съм ви заповядал...“ (Евангелие според Матей, глава 28, стихове 19, 20). Процесите на разкриване на духовни и светски училища, развитието на науката, съставянето на учебници и подготовката на бъдещи учители са неразривно свързани с приноса на духовенството за развитието на румънския книжовен език. Анализът на съхранените документи показва, че и в трите румънски области има светли примери на свещенослужители, развивали просветата сред румънския народ.

Вече споменахме приноса на митрополит Антим Иверски и на княз Константин Брънковяну за основаването на Кралската (наричана още славянско-гръко-латинска) академия „Свети Сава“ през 1679 г., където програмата и преподавателите не отстъпват от нивото на западното висше образование. Тук се изучават логика, история, физика, математика, реторика, поезия, астрономия, психология, метафизика, гръцки и латински, а по-късно – френски и италиански (Bădulescu, 2004: 67).

По молба на митрополит Варлаам през 1640 г. княз Василий Лупу основава първата институция с елементи на висше образование в Молдова – кралската академия (колеж) „Свети Три светители“ (Academia Vasiliană) в Яш, по модела на Киево-могилянската академия, откъдето са доведени и много преподаватели. Историческите условия, довели до увеличаване на числеността на гръцките учители в тази институция за висше образование, както и силните религиозни връзки и търговски отношения от това време, водят до увеличаване на влиянието на гръцката култура в Молдова (и в румънската провинция), а също така помагат за осъществяването на румънски преводи на оригинални гръцки съчинения (Albulescu, 2005: 47).

Митрополит Вениамин Костаки се приема *par excellence* за учредител и наставник на богословските и светските училища. Сред основаните от него училища са семинарията при манастира Соколица (1803); Певческото училище в Яш (1805); Училището за монахини в манастира „Агапия“; начално, прогимназиално и гимназиално училище в манастира „Свети Три светители“ в Яш (1828); Михайловата академия (Academia Mihăileană) в Яш (1834); девическото училище в Яш (1834); училищата във всички молдовски градове, (1834); първото художествено-занаятчийско училище в Молдова (1841). Една от най-важните културни институции в Яш е Соколската духовна семинария (1803), прераснала в колеж при Михайловата академия. Трите колежа към академията – по философия, право и богословие, както и „извънредните курсове“ по техника, агрономия, изобразително изкуство и литература, установяват развитието на науката, което създава предпоставки за откриването на университет в Яш през 1860 г.

При митрополит Вениамин като пастир и интелектуалец на преден план излиза въпросът за уреждането на градски девически училища, както и на художествени и занаятчийски училища. Училищата, открити във всяко молдовско селище, допринасят за културното издигане на румънския народ. Същата отговорност за основаване на училища има и епископ Григорий Даскалу във Влахия. Назначените от него учители – богословски и светски – са на издръжката на епископските фондове. Грижата за формирането на бъдещите свещеници го води до налагането на основаването на духовни семинарии към всяка митрополитска катедра (в Букурещ, Бузю, Арджеш и Рамник), които отварят врати след кончината му. След избора му за викариен епископ на Сибиу през 1846 г. бъдещият митрополит Андрей Шагуна (1864–1873) поема грижата за организирането на румънската просвета в Трансилвания, като отваря повече от 400 енорийски училища, класове по ограмотяване, изгражда система от начални и средни училища, основава технически училища в различни трансилвански градове, подsigурява сгради и финансиране за вече съществуващите училища. За да подготви бъдещите свещеници, той организира богословско образование в Сибиу чрез създаването на духовно-педагогически институт, който по-късно се развива в Богословския институт. За да подобри религиозното образование на народа, видният румънски духовник приема правилото, че свещениците трябва да изнасят лекции на Света литургия и в неделния следобед, а певците – да четат основните църковни молитви и поучения вместо песнопенията. В процеса на работата си митрополит Андрей Шагуна успява да впечатли съвременниците си независимо от вероизповеданието, към което те принадлежат: „Почти за едно поколение Шагуна е единственият признат интелектуален вожд на своя народ и той е способен да постигне резултати, тъй като рядко се случва на някой смъртен да бъде тачен от народа. Всички приятели и врагове на този велик човек (чийто висок, открояващ се ръст, жив поглед и красива брада не ще бъдат забравени скоро от онези, които са го виждали) ще се надпреварват да твърдят, че името на Шагуна значи нова ера в румънския народен живот и в православната църква“ (С. D. Teutsch, цит. по Răcurariu, 1994: 105).

Специално отношение към трудния проблем с подsigуряването на училищата с учебници проявяват митрополит Вениамин Костаки, епископ Мелхиседек Стефанеску, митрополит Андрей Шагуна, епископ Григорий Даскалу, някои от които сами са автори на учебна литература. Така се заменят богослужебните книги, които дълго време се използват като учебници: „През времето, когато училищата не съществуват и когато преподаването се осъществява устно от човек на човек, и когато единствените книги принадлежат към религиозната литература, те без съмнение изпълняват ролята на учебници. Отначало има книги за четене, оръдия на ограмотяването, първото оръжие, първото средство за работа срещу неграмотността, първият знак на култур-

ност. В множество предговори на книги виждаме ясно, че е било така и че определено е имало съзнание за тази функция, и че те разбират важноста на грамотността.“ (Plămădeală, 1981: 112).

Духовниците, които основават училища, поемат грижата и за подготовката на учители, като им подsigуряват стипендии и изпращат на обучение зад граница най-добрите ученици от училищата. За сметка на това впоследствие те имат възможност да избират преподаватели сред завършилите румънски стипендианти вместо чуждестранните преподаватели, които отначало канят за преподаването по редица предмети. Поради грижата, която имат за развитието и културното и нравственото издигане на народа, чрез живите примери за християнско учение, предложени от самите тях, чрез съхраняване на единството на любовта за нацията и езика румънските владци се приемат за основатели на румънската култура. Свидетелствата на историците относно техния духовен живот, оставеното от тях културно и религиозно наследство, чрез което се поставят основите на религиозното и светското образование на румънците, а също така и мъченическият подвиг на някои от тях решително допринасят за канонизацията на редица свещеноначалници на румънския народ, както и за съхранението на паметта им като исторически личности – културни дейци.

Превод: Лиана Гълъбова

ЛИТЕРАТУРА

- Albulescu, I. (2005). *Istoria gândirii și practicii pedagogice românești*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință.
- Antim Ivireanul (1983), *Didahii*. București: Minerva.
- Bădulescu, L. (2004). *Pentru Dumnezeu și neam, 290 de ani de la Martiriul Sfinților Brâncoveni*. Craiova: Agora.
- Călinescu, G. (1982). *Istoria literaturii române*. București: Minerva.
- Cucoș, C. (2000). *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*. Iași: Polirom.
- Dosoftei (1998). *Psaltirea în versuri*. Chișinău: Litera.
- Felea, I. (1994). *Religia Culturii*. Arad: Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului.
- Ionescu, Ș. (1981). *Epoca brâncovenească: finalitate cultură; dimensiuni politice*. Cluj-Napoca: Dacia.
- Iorga, N. (2002). *Bizanț după Bizanț*. București: 100+1 GRAMAR; (1929). *Istoria bisericii românești*. București: Ministerului de Culte; (1904). *Viața și faptele Mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi*. București.
- Neculce, I. (1986). *Letopisețul Țării Moldovei*. București: Minerva.
- Paleologu, Al. (2003). *Moștenirea creștină a Europei*. Cluj-Napoca: Eikon.
- Păcurariu, M. (1996). *Dicționarul Teologilor Români*. București: Univers

- Enciclopedic; (1994) *Istoria Bisericii Ortodoxe Române III*. București: Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române; (1993) *Istoria Bisericii Ortodoxe Române II*. București: Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române; (1991) *Istoria Bisericii Ortodoxe Române I*. București: Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- Plămădeală, A. (1996). *Preotul in Biserică, în lume, acasă. Sibiu: Tiparul Tipografia Eparhiale*; (1981) *Dascăli de cuget și simțire românească*. București: Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
- Simion Ștefan mitropolitul Transilvaniei. (1648). *Noul Testament – Prefață*. Bălgrad.
- Varlaam Moțoc mitropolitul Moldovei. (1643). *Cazainia lui Varlaam* (Cartea românească de învățătură). Iași.

INTERACTION OF EDUCATIONAL, RELIGIOUS AND INTERCULTURAL VALUES IN THE HISTORY OF ROMANIAN PEOPLE

Abstract. Increasing current interest in understanding the place of values in society nowadays comes from contemporary access to variety of values as dominant priority of our era. Therefore we face a new cultural model resulting in meeting and more pronounced testing of cohabitation of cultures located in a deep antagonism just until recently. One of key issues in that context is how religion as a major problem throughout mankind's history, contributed to that shift. This study aims to present main contributions of Romanian Orthodox Church clergy from XVII-XIX centuries, who agreed to assume modernity not only in personal or social exploitation of more diverse models, validated after meeting with people or different cultural models, but especially in the educational plan. School as focal point of values of a historic period also provided environment for integration of those values and to their presentation to the world together with new formative values based on various identity contours. Therefore we can identify many Romanian metropolitans from the past, some of them being also considered scholars and canonised saints, as true precursors of recent intercultural achievements, through their insistence on development of schools and on placing education them on the opening lines to national and European values.

Preot, lector universitar Dr. Dorin Corneliu Oприș

✉ Catedra de Pedagogie, Psihologie și Didactică, Facultatea de Drept și Științe Sociale
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Strada: NICOLAE IORGA, Nr. 11-13
Alba Iulia 510009, România
dorin_monica@yahoo.com